

ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА РАЗВИТИЕТО НА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ТАНЦИ

Ивайло П. Иванов

Резюме: В предложения текст се проследява основополагането и развитието на българската народна хореография, върху материали от сборници, учебници, изследвания, статии, които съдържат въпроси за обучението по български танци.

Ключови думи: танц, обучение, хореография

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF THE DEVELOPMENT OF BULGARIAN DANCE TRAINING

Ivaylo P. Ivanov

Resume:: The proposed text traces the foundation and development of Bulgarian folk choreography, on materials from collections, textbooks, research, articles that contain questions about the teaching of Bulgarian dance.

Keywords: *dance, training, choreography*

Първи опит за систематизиране на теорията на българската народна хореография прави проф . Стоян Джуджев. Авторът разделя труда си в четири основни части. Първата част изяснява някои общи понятия и дава няколко определения из областта на народната хореография като „орхестика“ , „хористика“, „жест“ „хоро“, „танц“, “хореография“¹. Разглежда езика на жестовете, произхода на танцовите движения и историческото развитието на танцовата култура, анализирайки и

---

¹ Джуджев С. „Българска народна хореография“ 1945 с. 25-28

сравнявайки европейския опит с примери от България. Втората част детайлно описва и анализира, без да претендира за изчерпателност, различните видове положения, жестове и движения, като система. В трета част обръща внимание на „българските народни тактове“² и „ритмичните основи на нашата народна орхестика“³. В четвъртата част Джуджев подчертава синкретизма на танца като „танца е синкретична игра, в която стъпките, жестовете, и изобщо движенията са безусловно подчинени на музикалния ритъм, а често и на ритъма на словото.“⁴ Авторът пише за обучение по народни танци: „Наистина въвеждането на народните танци в училищата и преподаването им на ученици наред с народната музика е наложително и неотложно“⁵. За учителя по танц формулира изискванията: „Учителя по телесно възпитание не може (...) да преподава и танцово изкуство, за което се изисква и солидна музикантска подготовка, и здраво ритмично чувство, и познания по художествена пластика, мимика - дисциплини които излизат извън обсега на телесното възпитание.“⁶ По-нататък настоятелно изтъква необходимостта от активна събираческа дейност, обществено съзнание в духа на необходимостта от съхранение на фолклора за продължение на идеите на Иван Шишманов, Михаил Арнаудов и други фолклористи.

В новите идейно – естетически позиции след 1944г. се определя активно отношение към фолклора и народния танц. През 1950 се основава фолклорна секция при Института по музика. Заедно с музикално фолклорните проучвания започва събиране и изследване с научна цел на регионален принцип и българския танцов фолклор.

---

² Пак там с.169

³ Пак там с. 183

⁴ Пак там с. 19

⁵ Пак там с. 20

⁶ Пак там с. 19

В научната студия на Райна Кацарова⁷ „Български танцов фолклор“ се разглежда термина „фолклор“⁸. Допълва се монографията на проф. Джуджев в историческите „сведения за хората“. Класифицират се видовете хора и танци, според функцията, мястото, времето, участниците, подредбата, външната форма, характера, съпровода, метрума и т.н. За приемствеността на танцовия фолклор авторът отделя цяла част от студията и извежда следния извод: „Познавайки силата на традицията в народното творчество, можем да предполагаме, че предаването на хора и игри не е било прекъсвано и че танцовото ни богатство носи в основата си твърде старинни черти, въпреки превратната съдба на българската държава(...) Турското владичество не унищожило старинните танцови традиции на българина“⁹. Още в предговора Кацарова пише за утвърдените школи по танцов фолклор „Хвърляйки поглед върху делото на първите дейци в танцовата самодейност, днес смело можем да говорим за школа Руска Колева, школа Борис Цонев и школа Гарибов“¹⁰.

Безспорен е приносът на Борис Цонев в своите пет тома, в които подобно на Джуджев и Кацарова, анализира и класифицира танцовия фолклор: Български народни хора и ръченици (1950 г.), Български народни хора и ръченици: Учебник с терминология и хорописни знаци (1956 г.), Избрани български народни хора (1957 г.), Учебник по български народни хора (1963 г.), Ръченицата и нейните разновидности (1963 г.). За първи път в четвъртия том отделя цяла част за основни методически положения, където разглежда възпитателното значение на „народните танци“ и определя като „безспорна ролята на народните хора и ръченици за

---

⁷ Български фолклор: Списание за фолклористични, етнологички и антроположички изследваният. София: БАН. Институт за фолклор, 2008 . с. 120

⁸ Виж Кацарова - Кукудова Р. „ Български танцов фолклор“ с.3

⁹ Пак там с. 16 , с. 19

¹⁰ Пак там с. 5

разгаряне на патриотично чувство, на любов към народа“¹¹, установява методи на обучение, които най – много се прилагат в практиката по изучаване на български народни хора „показване, обяснение, заучаване с броење на такта и заучаване с мелодия“¹², посочва основни предпоставки за правилното усвояване на народните хора и изискванията към преподавателя. Цонев дефинира и схема на урока по „народни хора“ като разделя урока на три части „подготвителна, основна и заключителна“¹³. Авторът предлага и методическа разработка с „тринадесет съставни точки“¹⁴ за преподаване на хора.

Последовател на Борис Цонев, Стефан Вьгларов¹⁵ разглежда методиката на преподаване на народни танци в учебника си „Български народни хора и танци“. Макар и двата труда да са насочени към студенти от Висшия институт за физическа култура (ВИФ) сега Национална спортна академия (НСА), те са единствените, в които се разглеждат особеностите на обучението по народни танци, подбора и приложението на методите на обучение, методическата последователност при изучаването на народните хора и „възпитателно значение“ на българските танци.

Според Вьгларов дидактическите принципи са задължително условие за качеството на работа: „Учителя трябва да познава и възрастовите особености на обучаваните , за да може да поставя и подбира правилно задачите и материала и доразвива натоварването“.¹⁶ Допълва методите на обучение наред с уточнените от Борис Цонев (метод на показване, обяснение, заучаване с броење на такта и заучаване с мелодия) и с „метод

---

¹¹ Цонев, Б. Учебник по български народни хора: За студентите от Висшия институт за физическа култура "Георги Димитров". София: Медицина и физкултура 1963с. 18

¹² Пак там с. 18

¹³ Пак там с. 20 -21

¹⁴ Пак там с. 21-23

¹⁵ Вьгларов, С. Д. Български народни хора и танци: Учебник за студентите от висшия институт за физическа култура Г. Димитров (2. прераб. и доп. изд.). София: Медицина и физкултура 1976.

¹⁶ Пак там . с. 116

на разчленяване, цялостен метод, метод на повторението, метод за поправка на грешките, метод на опростяване¹⁷. По отношение на учебната работа авторът систематизира следните методи “команда, фронтален метод, прилагане на групов и индивидуален метод, метод на анализ и оценка“¹⁸.

Според автора използването на всички посочени методи и техните особености при обучението по „народни танци“ ще улеснят процеса, които не би бил цялостен без принципите и методите за възпитание, които са общи за всички педагогически дисциплини¹⁹. Значимостта на труда на Стефан Вългаров се определя и от това, че е включен в препоръчителната литература в учебната програма по дисциплината „Теория и методика на специалността“.

В същия период излиза и учебното помагало²⁰ на Георги С. Андреев. В третото преработено издание (1975 г.) авторът разглежда методите за подготовка на учителя: „метод на самоподготовка, метод на усвояване на учебния материал от учителя, метод на разпределяне на учебния материал, метод на планиране“²¹. В частта методика Андреев също като Вългаров отделя специално внимание на възрастовите особености „начален курс I – II, III – IV клас, основен курс V – VIII клас и среден курс IX- X клас“²². Ново в труда е въведеното разделяне на изучаване на детски музикални игри и изучаване на хоро.

След анализа на трудовете на Цонев, Вългаров и Андреев, може да заключим, че от научна гледна точка трябва по - подробно да бъдат

---

¹⁷ Пак там с.166 - 121

¹⁸ Пак там с.122 - 123

¹⁹ Цветков, Д. Е. Общата педагогика като наука и учебен предмет: [Изследване]. София: Нар. просвета 1988. с. 95-96

²⁰ Андреев, Г. С. Народни хора и детски музикални игри за ученици: Помагало за учителите по физическо възпитание. София: Медицина и физкултура 1964.

²¹ Виж пак там с. 48-55

²² Виж пак там с. 57-60

разгледани целите, методите и принципите на обучение в специалност Български танци за да се установи същността, да се проследят тенденциите и перспективите на това образование в училищата по изкуства в България.

Въвеждането на факултативно обучение по народни танци в някои висши учебни заведения, откриването на школа за ръководители на състави, разкриването на полувисши институти за културно - просветни кадри налага систематизиране и уточнение на материала по български народни танци, преподаван в посочените школи курсове и учебни заведения.

Борис Вълков съставя сборник с фолклорни хора по системата на Дженов и Харалампиев като в предговора пише: „тези хора са задължителни при воденето на учебната работа по дисциплината „Български танци“ и ще бъдат изисквани от курсистите и учащите на изпита в края на обучението(...)сборникът може да се използва и в работата на държавното хореографско училище“²³.

Със създаването на хореографското училище се увеличава и нуждата от издирване и записване на народните танци. Описването и преподаването им водят до опити за тяхното анализиране на морфологично ниво и синтактично ниво.

Освен опитите на наши и чужди автори С. Джуджев, Р. Кацарова, Б. Цонев Т. Ткаченко²⁴ К. Голейзовский²⁵, Н. Вашкевич²⁶, авторите Кирил Дженов, Тошко Кючуков, Кирил Харалампиев и Петър Захариев изработват методическо помагало за записване и по-лесно изучаване на народните ни танци, което наричат „Терминология на българската

---

²³ Вълков, Б. Сборник български фолклорни хора. 1970.

²⁴ Ткаченко, Т. С. Народный танец: Учебное пособие для хореографских училищ. Москва: Искусство.

²⁵ Голейзовский К.Я. Образы русской народной хореографии 1964.

²⁶ Вашкевич Н.Я.-История хореографии. 1908.

хореография²⁷. В терминологията авторите правият опит за систематизиране и анализиране на голямото разнообразие на елементи и движения на българския фолклорен танц, едновременно с това именуват и най – често срещаните от тях.

От публикуваните досега изследвания голям принос за анализаторска работа в областта на морфологията и синтаксиса на българския фолклорен танц са двата труда на К. Дженов и К. Харалампиев „ Теория за строежа в българската народна хореография“²⁸ и „Универсален танцопис“²⁹. В първия труд авторите отделят цяла част за положенията на частите и някои едновременни положения на човешкото тяло, като определят главните и междинни посоки, положенията на ръцете, краката, снагата, главата. Дефинират що е тежест и класифицират основните положения на ръцете, описват хватове и позиции на краката. Във втората част на труда Дженов и Харалампиев описват и дефинират основните елементи на танцовите движения на ръцете, краката, снагата и цялото тяло. Определят и техните качества образност, трайност и сила. В третата част авторите определят характерните особености на танцовите движения на краката, ръцете и раменете и ги класифицират на прости двуелементни и триелементни и сложни танцови движения. Без да претендират за изчерпателност са разгледани са онези движения, които се срещат по-често и са характерни и наименувани. Посочени са и типични движения за отделни етнографски области, дават се дефиниции за прости и сложни комбинации със съответните примери. В последната четвърта част Дженов и Харалампиев разглеждат строежа на танцовите фигури на хората и е направен опит за тяхното групиране според движенията.

---

²⁷ Дженов, К., Кючуков, Т., Харалампиев, К., Захариев, П. Терминология на българската хореография: Ръководство за танцови групи. София ;: Наука и изкуство. 1952.

²⁸ Дженов, К., Харалампиев, К. Х. Теория за строежа на движенията в българската народна хореография. София: Наука и изкуство. 1965.

²⁹ Харалампиев, К., Дженов, К. Универсален танцопис. София: Наука и изкуство, 1971.

Важно е да отбележим, че този труд и сега се използва като настолна книга от почти всички ръководители, учители и хореографи. В учебният процес в училищата по изкуства, тази теория за строежа на движенията в българската народна хореография се изучава по учебния предмет „Разчитане и описание на танца“.

Като естествено продължение на теорията за строежа на движенията на българския танц, авторите разработват „Универсален танцопис“, който позволява с малко знаци да се записват танците, като чрез него могат да се съставят танцови партитури. Впоследствие Кирил Дженев на основата на „Универсалния танцопис“ разработва „Кинетография: Учебник“³⁰.

Важен е приносът на големия хореограф и учител Кирил Харалампиев по въпроси свързани с методологията на българската фолклорна хореография в публикациите в библиотека „Танцово изкуство“: „Учебно тренировъчната работа в танцовия колектив“, „Учебно-възпитателната работа в танцовия колектив“, „Метод на преподаване на български народни танци“, „Сценично поставяне на народните танци“.

Необходимо е да се посочи и приносът на Анна Илиева с първия и засега единствен в българската наука за фолклорния танц, в етнохореологията, теоретичен труд „Теория и анализ на фолклорния танц“³¹. Авторът започва с изясняването на формообразуването в танца и определя функцията, смисъла, значението, митологията и светогледа. За първи път Илиева разглежда фолклорния танц като единна стройна система, подрежда и класифицира по принципите на тяхното изграждане не само по външни белези, което отличава труда от всички други опити до сега.

---

³⁰ Дженев, К. Кинетография: Учебник. София: Наука и изкуство, 1979.

³¹ Илиева, А. Теория и анализ на фолклорния танц: Принципи на формообразуването в българския танцов фолклор. София: Академично издателство "Проф. Марин Дринов", 2007.

Тук е важно да отбележим, че чрез установяването на принципите на формообразуване се поставя теоретична основа, на която по късно ще стъпи историко-типологичният метод на изследване на танцовия фолклор. В известен смисъл монографията има отношение към историята на музикално танцовото изкуство, към историята на старата българска култура. Този труд би могъл да бъде основа за дисциплината „Теория и методика на специалността“ в специалност „Български танци“ на училищата по изкуства.

Заслужава да се отбележи и приносът в труда “Въпроси на хореографската теория”³² на Георги Абрашев които систематизира хореографската теория в тясна връзка с хореографската практика. Авторът разглежда същностните въпроси на хореографската теория, възникването и взаимодействието на специфичните, синтетичните и допълнителните изразни средства на танца, неговия език и възможности за художествен изказ. Абрашев разглежда строежа на танцовата форма, съставните елементи на съдържанието и формата на хореографските произведения. Авторът обръща особено внимание на актуални проблеми на нашето хореографско творчество, на диалектиката на традицията и новаторството “Теоретична мисъл обаче, която трябваше да осветява пътя на практиката в новите условия на съвременния живот, беше решително изостанала. В резултат на тази неизясненост и липса на достатъчно квалифицирани кадри нашата народна хореография, вместо да тръгне по пътя на своето активно професионализиране и творческо съзряване, беше отклонена и за дълги години затворена като цяло в ограничен кръг на фолклорните образци и тяхното хищническо експлоатиране.”³³. Оригинална позиция на Абрашев е анализа на взаимодействието на двете основни направления в нашата национална хореография – фолклорното и класическото. „За народния

---

³² Абрашев, Георги. Въпроси на хореографската теория. София: Наука и изкуство, 1989.

³³ Пак там с. 211

хореографски език хореографите отговарят различно(...) едни крайни фолклористи, смятат, че професионалната хореография едва ли не трябва да се ограничи само с миналото на нашия народ, с възпроизвеждането или подражаването на неговите фолклорни образци. (...) Ясно е, че това твърдение е несъстоятелно и няма нищо общо с истинските задачи на професионалната хореография.(...) други пък – „Крайни класици“ смятат че не е нужно да се създава национален хореографски език, когато вече е измислен и създаден международния език в балета.(...) това твърдение също е несъстоятелно, защото на практика води до космополизъм в хореографията и до обезличаване на национални култури.“³⁴ Авторът дава и определение за професионализъм в българската хореография „максимално използване на целия комплекс от изразителните движения на човешкото тяло, за да създадат художествени хореографски произведения, въплъщаващи в себе си значителни идеи , изразени чрез ярка художествена форма.“³⁵

Важно е да отбележим, че и за обучението, образованието, методите и принципите на обучение по „Български танци“ хореограф - педагозите също са разделени в двете крайности едни крайни „фолклористи“ а други „крайни класици“. Това налага да се разгледа от научна гледна точка въпросът за образованието по професия „Танцьор“ специалност „Български танци“ в училищата по изкуства в България, неговите цели и целеполагане.

Принос за учебно - тренировъчната работа като част от обучението в специалност „Български танци“ има Йордан Янакиев в труда си „Български танцов екзерсис“³⁶ в които споделя професионалните си

---

³⁴ Пак там с. 212

³⁵ Пак там. с. 213

³⁶ Янакиев, Й. Български танцов екзерсис: Учебно - тренировъчната работа при обучението по бълг. нар. танци. Благоевград: Унив. изд. Неофит Рилски, 2000.

възгледи за начина на построяване и методите на преподаване на тази дисциплина в училищата по изкуства. Проф. Николай Цветков в своя статия³⁷ също разглежда същността, целите и задачите на българския танцов екзерсис.

Принос към българското танцово изкуство, неговата история и теоретични аспекти по въпроса е книгата на Бисер Григоров „Кратка история на българската фолклорна хореография“.³⁸ В труда са разгледани историческите сведения за българските народни танци от IX, X век до наши дни. Авторът извежда седем на брой научни критерии, чрез които определя три главни периода в развитието на българската хореография. В третата глава на труда Григоров подробно и с примери представя основните принципи на обработка в българската народна хореография, разглежда историческите процеси в развитието на формата на българските хора и игри, сценични танци и танцови спектакли на фолклорна основа. В следващата глава авторът прави обзор на мястото на българските танци в образователната система от средата на XIX век до днес. Теоретичната разработка може да бъде използвана при обучението в специалност „Български танци“ в училищата по изкуства по дисциплините „История на танца“, „Композиция и импровизация“ и „Теория и методика на специалността“.

В съвременната научна литература по въпроси на хореографското изкуство на фолклорна основа правят впечатление задълбочените изследвания на доц. д-р Катя Кайрякова в дисертационния труд „Изразните средства в действителните форми на съвременната българска хореография на фолклорна основана“ и монографията на доц. д-р Мария Кърджиева „Творческият процес в хореографското изкуство на фолклорна

---

³⁷ Виж Цветков, Н. Същност, цел и задачи на българския танцов екзерсис. 2005 с. 218-220.

³⁸ Григоров Б. Кратка история на българската фолклорна хореография. София: Росна китка 2008.

основа“. И двата труда биха могли да се ползват в обучението в специалност „Български танци“ по учебните предмети „Теория на специалността“ и „Композиция и импровизация“.

Задълбочени проучвания в областта на обредното и танцово фолклорно наследство са представени в статии и трудовете на проф. д-р Анна Илиева³⁹, проф. д-р Даниела Дженева⁴⁰, проф. д-р Антон Антонов⁴¹, доц. Георги Гаров⁴², д-р Ана Щърбанова⁴³, д-р Евгения Грънчарова⁴⁴.

Необходимо е да се посочи и приносът за изследване и описание на танците от различните етнографски области на България в трудовете на Петър Захариев⁴⁵, Божидар Янев⁴⁶, Методи Кутев⁴⁷, Тодор Кючуков⁴⁸, Костадин Руйчев⁴⁹, в по-ново време на проф. Николай Цветков⁵⁰, доц. Красимир Петров⁵¹, Иван Донков⁵², Лозан Иванчев⁵³, Ради Радев⁵⁴.

Анализът на литературата сборници, учебници, изследвания, статии и т.н. откроява различни теоретични проблеми и въпроси за обучението по български танци в България.

---

³⁹ Илиева, А. Български женски обреден танц: Дис. София: БАН, 1994.

⁴⁰ Дженева, Д., Българският фолклорен сценичен танц – тенденции за развитие. Музикални хоризонти, бр.1, С., 2015

⁴¹ Андонов, А. Сватбените игри и хора от Ямболско. Пловдив 2014.

⁴² Гаров, Г., Хореографски структури и фолклорен танц (Някои аспекти в творчеството на фолклорните ансамбли)

⁴³ Щърбанова, А. Етнохореологията - развитие и проблематика. София: Акад. изд. проф. Марин Дринов, 2004.

⁴⁴ Грънчарова, Е. Танцовата култура на село Горни Богров, Софийско. София: ИК "Гутенберг", 2008.

⁴⁵ Захариев П. Характерни особености на тракийските танци. Танцова самодейност, С., 1957.

⁴⁶ Янев Б. Стил и характер на пиринските народни танци. Танцова самодейност, С., 1961.

⁴⁷ Кутев М. Стил и характер на шопските народни танци. Танцова самодейност, С., 1961.

⁴⁸ Кючуков Т. Стил и характер на добруджанските танци. Танцова самодейност, С. 1961.

⁴⁹ Руйчев. К. Сборник пирински фолклорни хора. Благоевград: Окр.съвет за изкуство и култура, 1972.

⁵⁰ Цветков, Н. Танцовият фолклор на Петрич. Петрич 2000

⁵¹ Петров, К. Български народни танци от Северозападна и Средна Северна България: София: Народна просвета, 1988.

Петров, К. Български народни танци от Средна Западна България. София: Народна просвета, 1990.

Петров, К. Български народни танци от Североизточна България (Добруджа). София: Просвета, 1993.

Петров, К. Български народни танци от Тракия: София: Просвета, 1995.

Петров, К. Български народни танци от Югозападна България (Пирин). Варна: Славена, 2008.

⁵² Донков, И. Народни хора от Великотърновския край. Велико Търново: Danskant 1997.

⁵³ Иванчев, Л. Фолклорни хора и танци на песен от Граово. София 2003 .

⁵⁴ Радев, Р. Ах тези шопи. София 2003.

Представените теоретични разработки имат основополагащо значение за обучението по различните учебни предмети на специалността „Български танци“ в училищата по изкуства.

Теорията и методиката на преподаване в специалност „Български танци“ се основава на традиционни техники и похвати, които в продължение на десетилетия са изкристализирали в българската фолклорна танцова школа. Предавали са се от поколение на поколение. Въз основа на общите дидактически принципи, хореографската педагогика, като набор от преподавателски опит в областта на професионалното обучение, е разработила свои собствени специфични: **цели; организационни условия; методи и принципи.** Те разкриват до известна степен спецификите и особеностите при изграждането на специфичната образователната система на обучението по „Български танц“ в училищата по изкуства .

Развитието на обучението по български танци до днес все още няма обобщена и структурирана теоретична разработка в контекста на образованието в специалност „Български танци“ в училищата по изкуства в България.

Съществуващите задълбочени теоретични разработки на различните въпроси на българската народна хореография, липсват учебници като съществен компонент на системата на хореографското образование, специално за училищата по изкуства. Отсъствието на учебници и учебни помагала пречат педагогическия процес: **преподаване съобразено с обосновани специфични цели, организационни условия, методи и принципи на обучение, оценяване на резултатите от обучението.**

ЛИТЕРАТУРА

1. Абрашев, Г. Въпроси на хореографската теория. София: Наука и изкуство, 1989.
2. Андонов, А. Сватбените игри и хора от Ямболско. Пловдив 2014.
3. Андреев, Г. С. Народни хора и детски музикални игри за ученици: Помагало за учителите по физическо възпитание. София: Медицина и физкултура 1964.
4. Български фолклор: Списание за фолклористични, етнологички и антроположки изследваният. София: БАН. Институт за фолклор, 2008 . с. 120
5. Вашкевич Н.Я.-История хореографии. 1908.
6. Вългаров, С. Д. Български народни хора и танци: Учебник за студентите от висшия институт за физическа култура Г. Димитров (2. прераб. и доп. изд.). София: Медицина и физкултура 1976.
7. Вълков, Б. Сборник български фолклорни хора. 1970.
8. Гаров, Г., Хореографски структури и фолклорен танц (Някои аспекти в творчеството на фолклорните ансамбли)
9. Голейзовский К.Я. Образы русской народной хореографии 1964.
10. Григоров Б. Кратка история на българската фолклорна хореография. София: Росна китка 2008.
11. Грънчарова, Е. Танцовата култура на село Горни Богров, Софийско. София: ИК "Гутенберг", 2008.
12. Дженов, К., Кинетография: Учебник. София: Наука и изкуство, 1979.
13. Дженов, К., Кючуков, Т., Харалампиев, К., Захариев, П. Терминология на българската хореография: Ръководство за танцови групи. София ;: Наука и изкуство. 1952.
14. Дженов, К., Харалампиев, К. Х. Теория за строежа на движенията в българската народна хореография. София: Наука и изкуство. 1965.
15. Дженева, Д., Българският фолклорен сценичен танц – тенденции за развитие. Музикални хоризонти, бр.1, С., 2015
16. Джуджев С. „Българска народна хореография“ 1945
17. Донков, И. Народни хора от Великотърновския край. Велико Търново: Danskant 1997.
18. Захариев П. Характерни особености на тракийските танци. Танцова самодейност, С., 1957.
19. Иванчев, Л. Фолклорни хора и танци на песен от Граово. София 2003 .
20. Илиева, А. Теория и анализ на фолклорния танц: Принципи на формообразуването в българския танцов фолклор. София: Академично издателство "Проф. Марин Дринов", 2007.
21. Илиева, А. Български женски обреден танц: Дис. София: БАН, 1994.
22. Кайрякова, К., Изразните средства в действителните форми на съвременната българска хореография на фолклорна основана
23. Кутев М. Стил и характер на шопските народни танци. Танцова самодейност, С., 1961.
24. Кърджиева, М. Творческият процес в хореографското изкуство на фолклорна основа. Университетско издателство ВСУ „Ч. Храбър”, 2015
25. Кючуков Т. Стил и характер на добруджанските танци. Танцова самодейност, С. 1961.
26. Моравенова-Станева, Р. Сценичното танцово изкуство, традиции и съвременност. Paus.bi, В., 2018

27. Петров, К. Български народни танци от Северозападна и Средна Северна България: София: Народна просвета, 1988.
28. Петров, К. Български народни танци от Средна Западна България. София: Народна просвета, 1990.
29. Петров, К. Български народни танци от Североизточна България (Добруджа). София: Просвета, 1993.
30. Петров, К. Български народни танци от Тракия: София: Просвета, 1995.
31. Петров, К. Български народни танци от Югозападна България (Пирин). Варна: Славена, 2008.
32. Радев, Р. Ах тези шопи. София 2003.
33. Руйчев, К. Сборник пирински фолклорни хора. Благоевград: Окр.съвет за изкуство и култура, 1972.
34. Ткаченко, Т. С. Народный танец: Учебное пособие для хореографских училищ. Москва: Искусство.
35. Харалампиев, К., Дженов, К. Универсален танцопис. София: Наука и изкуство, 1971.
36. Цветков, Д. Е. Общата педагогика като наука и учебен предмет: [Изследване]. София: Нар. просвета 1988.
37. Цветков, Н. Танцовият фолклор на Петрич. Петрич 2000
38. Цветков, Н. Същност, цел и задачи на българския танцов екзерсис. 2005
39. Щърбанова, А. Етнохореологията - развитие и проблематика. София: Акад. изд. проф. Марин Дринов, 2004.
40. Янакиев, Й. Български танцов екзерсис: Учебно - тренировъчната работа при обучението по бълг. нар. танци. Благоевград: Унив. изд. Неофит Рилски, 2000.
41. Янев Б. Стил и характер на пиринските народни танци. Танцова самодейност, С., 1961.

ЗА АВТОРА

ас. д-р Ивайло Петров Иванов,
Варненски свободен университет „Черноризец Храбър”,
Варна 9007, к.к. „Чайка”, катедра „Изкуства”,
e-mail: ivaylo.ivanov@vfu.bg